

Rahapesu Andmebüroo tagasiside finantseerimisasutustele

Rahapesu ja terrorismi rahastamise riskipilt ning finantssanktsiooni kohaldamine aastal 2023

Piiriülese rahapesu oht on Eestis riigisiseselega võrreldes jätkuvalt märksa kõrgem. Kõrgema rahapesu riskiga olid Eestis **virtuaalvääringu teenuse pakkujad** (VASPid) ja **äriühingute teenuse pakkujad** (CSPd), pangandussektori riskitase oli keskmine. Eestis toimub välisriikides saadud **kriminaaltulu kihistamine** (*layering*), kuid digitaliseerumise tulemusena on rahapesuetappe (eriti paigutamist ja kihistamist) praktikas üha keerulisem eristada. Seda ka kelmuste puhul, mis olid 2023. aastal Eestis levinuimad eelkuriteod. 2023. aastal RABi avatud toimikutes olid jätkuvalt enamlevinud seoseks Eestiga siin avatud **kontod** või Eestis asutatud **juriidiline isik**, mida kasutati eelkõige kihistamisfaasis vara liigutamiseks. Kurjategijad eelistavad endiselt **sularaha** anonüümsuse tõttu, mida see pakub. 2023. aastal olid võrreldes eelnevate aastatega selgelt rohkem RABil pildis **sanktsioonidest kõrvalehoidumisega seotud juhtumid**.

Kuigi Eesti pangandussektori riskitase on pärast suuri rahapesuskandaale astunud maandamismeetmete tõttu oluliselt vähenenud, on riskitase endiselt keskmine, sest pankade välismaksete käive on suur ning pangakontosid kasutatakse palju kelmuse skeemides (põhjalikumalt allpool). 2023. aastal oli Eesti krediidasutustes äriühingute, kodumajapidamiste ja finantseerimisasutuste laekuvate piiriüleste maksete maht 100,4 miljardit eurot (kasv võrreldes 2022. aastaga 1,02%) ja makstavate piiriüleste maksete maht 101,2 miljardit eurot (kasv 0,14%). Kuna enamik Eesti krediidasutustest on oma kliendibaasi pärast rahapesuskandaale põhjalikult puhastanud, kasutavad kurjategijad välisriikide teenusepakkujaid. RABi analüüsitud juhtumites kasutatakse palju Leedu maksekontosid, mis viitab, et rahapesu kahtlusega raha on liikunud Leedus avatud kontodele.

Riigi võetud meetmete tõttu on VASPide turg suuresti korrastunud. Kui 2019. aasta lõpu seisuga kehtis Eestis enam kui 1200 ja 2022. aasta alguses 148 virtuaalvääringu teenuse tegevusluba, siis 2023. aasta lõpus 53. Ka VASPide hoolsusmeetmete kohaldamise kvaliteet on tõusnud. Siiski on sektoris rahapesu risk jätkuvalt kõrge, sest teateid saatis 2023. aastal vähem kui pool turuosalistest, järelevalvetegevus on näidanud, et VASPidel on puudujääke oma riskide hindamisel (riskihinnang ja riskiisu dokumendid ei ole kooskõlas tegelikkusega, probleeme on klientide isikusamasuse tuvastamisega) ning plokiahela analüüsifirmade andmed näitavad, et osa Eesti tegevusloaga VASPide tehingutest on jätkuvalt seotud kõrge riskiga platvormidega (*high risk exchange*). Samuti seostatakse virtuaalvääringu voogusid jätkuvalt kuritegeliku tegevusega, Eestis peamiselt pettustega. 2023. aasta lõpus Eesti tegevusluba omavate VASPide vahendatud teenuste käive oli 2023. aastal 20 miljardit eurot. 2024. aastal rakenduv regulaarne VASPide aruandlus võimaldab tulevikus sektori riskipilti veelgi paremini mõista.

CSPde risk on jätkuvalt kõrge. RAB on tuvastanud juhtumeid, kus CSPd ei rakenda kõrge riskiga, rahapesukahtlusega või sanktsiooni subjektideks olevaid kliente teenindades hoolsusmeetmeid ning on jätnud teavitamiskohustuse täitmata. Suur osa (ligi 2/3) neist pakub mitteresidentidele äriühingute teenuseid. Paljud CSPdest on „multiteenusepakkujad“ ja

pakuvad oma klientidele lisaks äriühingute teenustele ka raamatupidamis- ja nõustamisteenuseid. CSPde kogukäive on suurusjärgus 80 miljonit eurot, äriühinguteenustega seotud käive 25 miljonit eurot. Paljude CSP-de töötajate arv on väike, seda ka suure käibega teenusepakkujate puhul, mistõttu esineb risk, et nad ei suuda vajalikul määral rakendada rahapesu tõkestamise hoolsusmeetmeid.

RABile saadetud välispäringute, teadete, analüüsitud juhtumite ning teiste õiguskaitseasutuste info alusel on jätkuvalt **levinuimad rahapesu eelkuriteod erinevad kelmused** ning seoseks Eestiga on kelmusest saadud vara kandmine Eesti krediitiasutuses avatud kontole. Kelmused on levinud kogu maailmas ning tegu ei ole Eesti eripäraga. 2023 EFECTA-s¹ nenditakse, et selgelt on täheldatav *online* kelmuste osakaalu tõus ning pettuse liikide mitmekesisustumine.

Kelmuse juhtumites oli 2023. aastal selgelt näha VASPide turu korrastumise tulemust ja riskide vähenemist. Suur osa VASP-idega seotud välispäringutest, mille õiguskaitseasutused said, puudutasid VASPe, millel pole enam Eesti tegevusluba.

Lisaks kelmustele, kuid märksa vähem, tulid 2023. aastal RABi analüüsitud juhtumites rahapesu eelkuritegudena esile maksu- ja narkokuriteod, vähem nägi RAB ebaseaduslikule majandustegevusele, omastamisele ja korruptsioonile viitavat kahtlust. Neid kuritegusid menetlevad teised õiguskaitseasutused (MTA, PPA), kuid enamasti ilma rahapesu kvalifikatsioonita.

Hoolimata elektrooniliste maksevõimaluste võidukäigust ja uutest tehnoloogiatest on **sularaha** jätkuvalt kurjategijate seas eelistatud². 2023. aastal valmis RABis analüüs „Sularahaga seotud rahapesu ja terrorismi rahastamise riskid Eestis“³, mis näitas, et võrreldes pandeemia-aastatega, on Eestis tõusnud suurte mitmete sularahaintensiivsete teenuste (valuutavahetus, investeerimiskulla müük ja hasartmänguteenused) sularahatehingute maht ja koos sellega rahapesuohu tase. Piiriüleste e-raha ja makseasutuste Eesti makseagentide sularahaga seotud maksetehingud on jätkuvalt kõrge rahapesuohuga. Osalt on riskid kandunud teistesse jurisdiktsioonidesse, eelkõige Leetu. RABile saadetud sularahateadetest on näha „sula(rahast)amise“ tüpoloogiat, kus välisriigi e-raha või makseteenuse osutaja makseagenti kasutatakse vahendite sularahas väljavõtmiseks või sissepanemiseks, „sulamine“ toimub eeskätt suunaga välisriikidest Eestisse. Sularahaintensiivsed teenusepakkujad saavad RABile väga vähe kahtluspõhiseid sularahateateid ning viitab nende teenusepakkujate haavatavusele rahapesu (ja ka terrorismi rahastamise) vaatest.

Terrorismi rahastamise vaatepunktist on Eestis endiselt kõrgeim risk **edastamise** faasis, terroristlikul eesmärgil vahendite kogumise ja kasutamise risk on madal. 2023. aastal esitati RABile märkimisväärne hulk teateid, mis puudutasid terrorismi rahastamise riski või kahtlust isiku puhul, kes ei resideeru Eestis, kuid kasutab tehingus Eesti turuosalisi. See ilmestab, et terrorismi rahastamise vastane võitlus on olemuselt rahvusvaheline ning mõnes teises riigis tegutseva isiku kohta võib vajaliku infot koguda just Eesti turuosaline.

Konkreetsetest sündmustest mõjutas terrorismi rahastamise riskipilti kõige enam **Hamasi-lisraeli konflikt**. See väljendus hoogsamas annetuste ja toetuste kogumises tsiviilisikute kaitseks konfliktipiirkonnas (mis ei ole terrorismi rahastamine), aga ka katsetes edastada vahendeid Hamasiga seotud osapooltele. Näiteks proovisid teiste riikide kodanikud ja residendid Eesti krediitiasutustes avatud kontode kaudu teha (annetus)makseid Palestiina

¹ The Other Side of the Coin. European Union Financial and Economic Crime Threat Assessment (EFECTA). Europol, 2023,

<https://www.europol.europa.eu/cms/sites/default/files/documents/The%20Other%20Side%20of%20the%20Coin%20-%20Analysis%20of%20Financial%20and%20Economic%20Crime%20%28EN%29.pdf>

² [Why cash is still king. A strategic report on the use of cash by criminal groups.](#) Europol, 2015.

³ Sularahaga seotud rahapesu ja terrorismi rahastamise riskid Eestis. Rahapesu Andmehüüroo, 2023, <https://fiu.ee/media/955/download>.

heategevusorganisatsioonidele, meediaväljaannetele või otse Gaza sektoris asuvate isikute pangakontodele. 2023. aastal avaldas RAB lühiuuringu terroriorganisatsiooni Hamas rahastamismudelitest⁴. Hamasi-lisraeli konflikti mõju terrorismi rahastamise riskikeskkonnale on suure tõenäosusega märkimisväärne ka 2024. aastal.

Eesti terrorismi rahastamise alane haavatavus tuleneb ka avatud majanduskeskkonnast, mis võimaldab lihtsalt ettevõtteid luua. Siinkohal on oluline CSPde keskne roll terrorismi rahastamise riski indikaatorite tundmisel. Lisaks on haavatavuse tegureid asjaolu, et kuigi islamiäärmusluse rahastamist osatakse ära tunda, on üldine teadlikkus muudest rahvusvahelistest äärmuslusideoloogiatest, sealhulgas vägivaldse paremärmusluse eri vormidest, veel Eesti ühiskonnas üldiselt, aga ka turuosaliste seas madal.

Eestit, kui EL-i piiriiki ja Venemaa naabrit, mõjutab tugevalt **Venemaa sõjaline agressioon Ukrainas**. Alates Vene-Ukraina täiemahulise sõja algusest 24.02.2022 oli EL seisuga 31.12.2023 vastu võtnud 12 sanktsioonipaketti, mis sisaldavad ulatuslikke finants-, majandus- ja kaubandussanktsioone, et nõrgestada Venemaa majandust ning kärpida riigi sõjapidamise võimekust. Finantssanktsiooni vaatest laienes 2023. aastal vastu võetud sanktsioonipakettidega eelkõige nende isikute ring, kelle suhtes kehtib vahendite ja majandusressursside kättesaadavaks tegemise keeld. Märkimisväärne oli ka mitme Venemaa suurema panga ja Venemaa Rahapesu Andmebüroo (*Rosfinmonitoring*) juhi sanktsiooninimekirja lisamine. Külmutatud vahendite hulk Eesti krediidasutustes ning Maksu- ja Tolliametis kasvas 2023. aastal. Kui 2023. aasta esimeses kvartalis oli külmutatud vahendeid veidi enam kui 18 miljonit eurot, siis 2023. aasta lõpuks rohkem kui 33 miljonit eurot.

2023. aasta märksõnadeks oli **sanktsioonist kõrvalehoidmine** ning **mitme sanktsiooni liigiga põimitud olukorrad**. RABile esitatud sanktsiooni teadetest (ISR) oli näha, et kohustatud isikud, aga ka riigiasutused on hakanud rohkem tähelepanu pöörama sanktsioonist kõrvalehoidumise analüüsile. Sanktsioonist kõrvalehoidumise juhtumites püütakse kasutada Eesti finantssüsteemi ja juriidilisi isikuid. RABi analüüs näitab, et maksed Venemaa ja Eesti vahel on oluliselt vähenenud ning peamised finantssanktsiooni rikkumise riskid seostuvad olukordadega, kus finantssanktsiooni subjektile tehakse kättesaadavaks mitte vahendeid (nt raha), vaid majandusressursse (nt kaupu).

Peaasjalikult on tegu juhtumitega, kus Eesti ettevõtted jätkavad vahekehade kaudu koostööd Venemaa äripartneritega, kellega enne Ukraina sõja algust tehinguid tehti, kasutades selleks kolmandates riikides registreeritud läbipaistmatu taustaga ettevõtteid. Nimelt näidatakse kolmandates riikides registreeritud ettevõtteid selliste kaupade saajatena, mida on keelatud Venemaale viia. Tegelikuses võidakse kaup aga kolmandast riigist re-eksportida Venemaale. Kauba Venemaale viimisel, varjates seejuures kauba lõppkasutajat, võidakse rikkuda mitte ainult kauba piirangut, vaid teha majandusressursse kättesaadavaks finantssanktsiooni subjektile, rikkudes sellega finantssanktsiooni. Erinevad sanktsiooni liigid (kauba keeld, teenuse keeld ja finantssanktsioon) on omavahel tugevalt põimunud.

Finantseerimisasutustest turuosalised

Finantseerimisasutustest RahaPTSi kohustatud isikute ring on Eestis lai ja väga mitmepalgeline: majandustegevuse registri (MTR) ja Finantsinspektsiooni (FI) turuosaliste registri andmetel tegutses 2023. aastal Eestis **480 finantseerimisasutusest ettevõtjat**, kellel oli kokku **550** tegevusluba või registreeringut erinevate finantsteenuste osutamiseks (tabel 1).

⁴ Terroriorganisatsiooni Hamas rahastamismudelid. Rahapesu Andmebüroo, 2023, <https://fiu.ee/media/1032/download>.

Tabel 1. Finantseerimisasutuste sektori turuosalised tegevusloaga või registreeritud teenuste alusel (seisuga 31.12.2023)

Teenus	Tegevuslubade/ registreeringute arv
Makseteenused ja rahasiire	80
<i>E-raha asutused</i>	3
<i>Makseasutused</i>	18
<i>Makseagendid ja e-raha teenuste edasimüüjad Eestis</i>	59
Krediiditeenused	156
<i>Krediidiandjad (FI tegevusloaga)</i>	54
<i>Kredidivahendajad (FI tegevusloaga)</i>	8
<i>Hoiu-laenuühistud (RABi tegevusloaga)⁵</i>	10
<i>Laenu- ja liisinguandjad (RABi tegevusloaga)</i>	81
Investeerimine	115
<i>Investeerimisühingud (FI)</i>	9
<i>Fondivalitsejad (FI tegevusloaga)</i>	18
<i>Fondivalitsejad (FI registreeringu ja/või RABi tegevusloaga)</i>	86
<i>Eesti ühisrahastusteenuse osutajad (FI tegevusloaga)</i>	2
Elukindlustus	6
Valuutavahetus	41
Muud finantseerimisasutused (RABi tegevusloaga)	155
<i>Finantsnõustamine</i>	35
<i>Rahamaakleri teenus</i>	7
<i>Garantiitehingud</i>	5
<i>E-raha teenuse kontaktpunkt</i>	1
<i>Määratlemata</i>	107
Finantseerimisasutuste teenused kokku	550

RABi järelevalvesubjektidest tegutses MTRi andmetel turul 317 teenusepakkujat, kes pakkusid kokku 364 erinevat finantsteenust. Aasta jooksul lisandus turule seitse MTRis registreeritud väikefondi valitsejat ja kolm laenuandjat; MTRist kustutati 14 finantseerimisasutust (sh neli valuutavahetajat ja neli laenuandjat).

FI järelevalvesubjektide seas oli 2023. aastal 114 finantseerimisasutusest ettevõtjat⁶, pakkudes kokku 116 tegevusloa all erinevaid finantsteenuseid. 2023. aasta jooksul lisandus finantsteenuste turule üks Eesti e-raha asutus, üks tegevusloaga fondivalitseja ja üks välismaise elukindlustusandja filiaal; turuosaliste registrist kustutati üks välismaise elukindlustusandja filiaal. Lisaks oli 2024. aasta alguseks turuosaliste registris registreeritud kokku 59 makseagenti ja e-raha teenuste edasimüüjat, kelle seast välisriikide

⁵ Lisaks tegutseb osa hoiu-laenuühistuid FI väljastatava krediidiandja või -vahendaja tegevusloa alusel (KAVS § 2 lg 6: hoiu-laenuühistud, mis annavad või vahendavad krediiti tarbijale; krediidilepingu krediidi kulukuse määr ületab sõlmimise ajal Eesti Panga viimase kuue kuu keskmist krediidiasutuste poolt eraisikutele antud tarbimislauende kulukuse määra või kus ühistu liikmete arv on suurem kui 3000). [Eesti Panga statistikateate](#) andmetel tegutses 2023. aasta lõpuks Eestis kokku 17 hoiu-laenuühistut. 2023. aasta jooksul lahkus turult neli hoiu-laenuühistut.

⁶ Siin on arvestatud üksnes RahaPTSi kohustatud isikuid, mitte kõiki FI finantsjärelevalve subjektidest finantseerimisasutusi. RahaPTS § 6 lg-s 2 toodud finantseerimisasutuste loetelus on mõnede teenuste osas erisused: kindlustusvaldkonnas on kohustatud isikuteks vaid elukindlustusega seotud teenused ja fondivalitsejate hulka ei arvata kohustusliku pensionifondi valitsejaid.

teenusepakkujate teenuste vahendajad (11 piiriülese teenusepakkuja makseagenti ja 43 e-raha teenuste edasimüüjat) FI järelevalve alla ei kuulu, kuid eelduslikult on siiski siinsed turuosalised.

RABile saadavad teateid ka mõned välisriikides registreeritud **piiriülesed teenusepakkujad**, eeskätt kaks piiriülest rahasiirdeettevõtet. Nende teateid on siinses sektoritagasisides arvesse võetud (**saatsid koguni 15% kõigist finantseerimisasutuste teadetest**)⁷.

⁷ Tabelis 1 esitatud turuosaliste arvus need ettevõtjad siiski ei kajastu, sest rangelt võttes ei ole tegu siinsete turuosalistega. Küll on turuosalistena arvestatud piiriüleste makse- ja e-raha teenuste pakkujate makseagendid.

Ülevaade 2023. aastal saadetud teadetest

RAB sai 2023. aastal finantseerimisasutustelt kokku **1176** teadet, mis moodustas **10%** kõigist RABile esitatud teadetest.

Tabel 1. 2023. a RABile saadetud teadete jagunemine teatajagruppide lõikes

Teatajagrupp	Kokku	Kokku (%)	RP	RP (%)	TFR	TFR (%)	ISR	ISR (%)	CTR	CTR (%)
Krediidiasutused	5854	49%	5339	55%	82	30%	430	71%	3	0%
Virtuaalvääringu teenuse pakkujad	3430	29%	3257	34%	121	44%	52	9%		0%
Finantseerimisasutused	1176	10%	403	4%	56	21%	31	5%	686	50%
Hasartmängukorraldajad	504	4%	166	2%		0%		0%	338	25%
Professionaalid	358	3%	157	2%	8	3%	16	3%	177	13%
Muud eraõiguslikud ettevõtjad	207	2%	104	1%	1	0%	5	1%	97	7%
Riigiasutused	194	2%	69	1%	4	1%	55	9%	66	5%
Ei ole kohustatud subjekt	145	1%	128	1%		0%	11	2%	6	0%
Teise riigi asutused ja isikud	19	0%	12	0%	1	0%	6	1%		0%
KOKKU	11 887	100%	9635	100%	273	100%	606	1	1373	100%

Selgitus: RP – rahapesuteade (STR, UTR ja UAR), TFR – terrorismi rahastamise teade; ISR – rahvusvahelise sanktsiooni teade; CTR – lävendipõhine sularahateade.

Jätkus 2022. aastal täheldatud **langustrend** finantseerimisasutuste esitatud **teadete üldarvus** (vt joonis 2): võrreldes 2022. aastaga, esitati 16% vähem teateid. **Langes ka teatajate arv**: kui 2022. aastal teatas RABile 42 turuosalist, siis 2023. aastal esitas teateid **36** finantsvaldkonna ettevõtjat, kelle seast kolm olid välismaised teenusepakkujad. Teatega seotud teenuste kaupa loendatuna võib arvestada, et teatas 41 teenusepakkujat (tabel 2), sest kaks suurimat teatajat esitasid teateid mitme osutatava finantsteenuse kohta.

Kokkuvõttes saatis 2023. aastal teateid u **7%** turuosalistest, **suurem osa sektori teenusepakkujatest RABile ei teata**. RABi järelevalvesubjektidest saatis teateid üksnes 3% teenusepakkujatest.

Tabel 2. Finantseerimisasutuste 2023. a teatajad ja teated teenusevaldkondade lõikes teatega seotud tegevusala alusel

Teenuse valdkond	Turuosalised	Teatajad	Teatajate %	CTR	STR	UAR	UTR	TFR	ISR	Kokku
Makseteenused ja rahasiire	80	15	19%	300	90	132	36	56	4	618
Valutavahetus	41	6	15%	373	22	1	21		21	438
Investeermisteenused	115	6	5%	0	44	10	5	0	3	62
Krediiditeenused	156	8	5%	9	32	2	4	0	1	48
Elukindlustus	6	1	17%	0	0	0	0	0	1	1
Muud (määratlemata)	155	5	3%	4	3	1			1	9
Finantseerimisasutused kokku	480* (550)	36* (41)	7%	686	191	146	66	56	31	1176

* Unikaalsete ettevõtjate arv (sulgudes teenusevaldkondade põhiselt loendatud teenusepakkujate arv)

Võrreldes aasta varasemaga, **kasvas regulaarsete teatajate arv** 10-lt 16-le, kuid vähenes ühe või üksikuid teateid saatnud turuosaliste arv. Teatajate ja kõigi turuosaliste suhtarvude põhjal jääb kõige rohkem teatamiskohustuse täitmine vajaka **investeermis- ja krediiditeenuste**

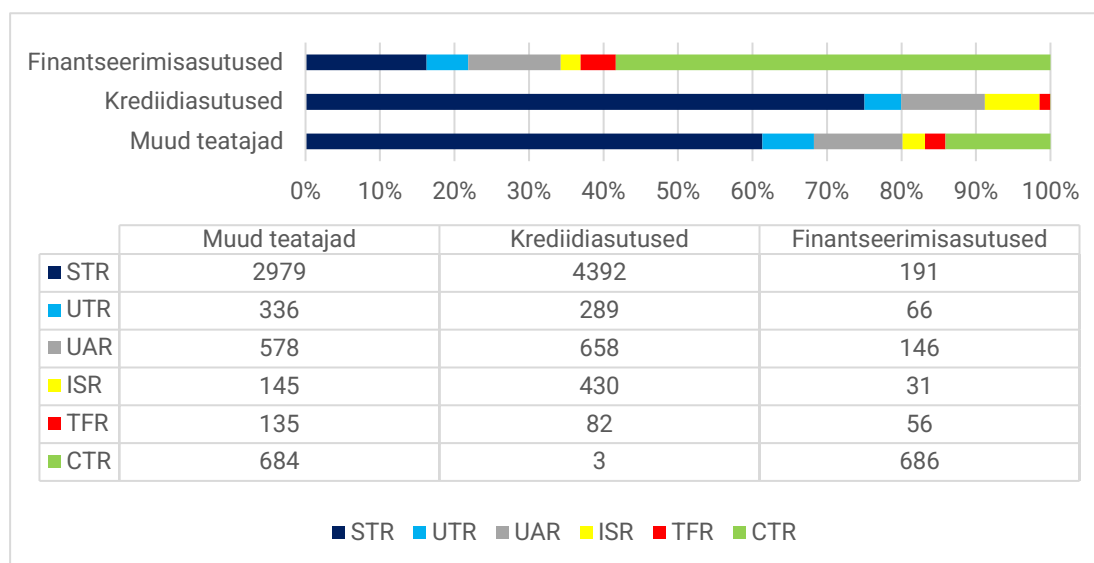
osutajate seas, seda nii FI kui RABi järelevalvesubjektide seas. Näiteks ei saanud teateid mitte ükski Eestis tegutsev väikefondivalitseja, keda MTRi ja FI turuosaliste registri andmetel tegutseb Eestis enam kui 80. Nii eelmises tagasisidearuandes kui ka RABi 2023. aastal avaldatud [sularahauuringus](#) juhtisime tähelepanu **makse- ja valuutavahetusteenuste** rahapesu-alasele haavatavusele ja kõrgele ohutasemele. Riskikeskkonda arvestades on nende teenuste puhul teatajate osakaal samuti madal.

Kolm suurimat teatajat esitas 70% sektori teadetest. RABi suurimate teatajate esikümnesse (tabel 3) kuulus 2023. aastal üks finantseerimisasutus. Rohkem finantseerimisasutusi esikümnesse ei mahtunud, veel kaks jäid esitatud teadete arvult teistkümnesse. Nimetatud kolm teenusepakkujat olid kõik seotud **sularahateenuste osutamisega**.

Tabel 3. RABile teatajate esikümme 2023. aastal

Teataja põhitegevusala alusel	Teadete arv
1. Krediidiasutus 1	2 652
2. Krediidiasutus 2	1 100
3. Krediidiasutus 3	1 057
4. Krediidiasutus 4	608
5. Virtuaalvääringu teenuse pakkuja 1	599
6. Finantseerimisasutus 1	557
7. Virtuaalvääringu teenuse pakkuja 2	435
8. Virtuaalvääringu teenuse pakkuja 3	384
9. Hasartmängukorraldaja 1	373
10. Virtuaalvääringu teenuse pakkuja 4	344

Teiste teatajatega võrreldes esitasid finantseerimisasutused palju sagedamini 32 000 euro sularahakünnist ületavaid teateid (CTR) ning terrorismi rahastamise kahtlusega teateid (TFR), mõnevõrra vähem sanktsioonikahtlusega teateid (ISR) ning märgatavalt vähem rahapesukahtlusega teateid (STR). Nii finantseerimisasutuste **esitatavate CTRide rohkus kui ka STR- ja ISR-tüüpi teadete suhteline vähesus** on teravas kontrastis ülejäänud finantssektori teenusepakkujate (krediidiasutuste) teadetega (joonis 1).

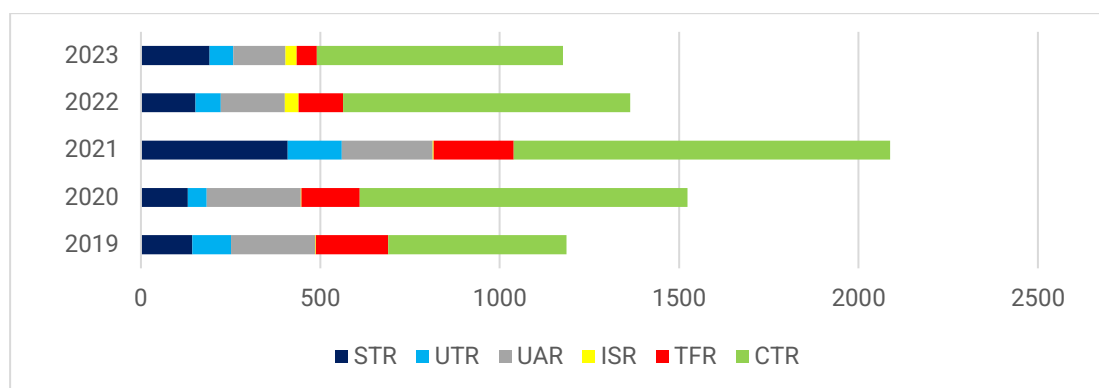

Joonis 1. Finantseerimisasutustelt, krediitiasutustelt ja kõigist teistelt teatajalt* RABile 2023. aastal saadetud teadete jagunemine teate liigi alusel

* Siin ei ole arvesse võetud XBD- ja XBR-vormis piiriüleseid teateid

Varasemate aastatega võrreldes (joonis 2) väärivad 2023. aasta andmetes esiletoomist finantseerimisasutuste saagenud **STR**-tüüpi-teadete. Eri liiki rahapesukahtlusega seotud teadete arv oli 2023. aastal ligilähedane aasta varasemale – **403** teadet –, kuid nende seas kasvas kahtlase tehingu teadete arv (**191 STR** vs 2022: 152), samal ajal aga mõnevõrra vähenes ebahariliku tegevuse teadete (**146 UAR** vs 2022: 177) ning ebahariliku tehingu teadete arv (**66 UTR** vs 2022: 71).

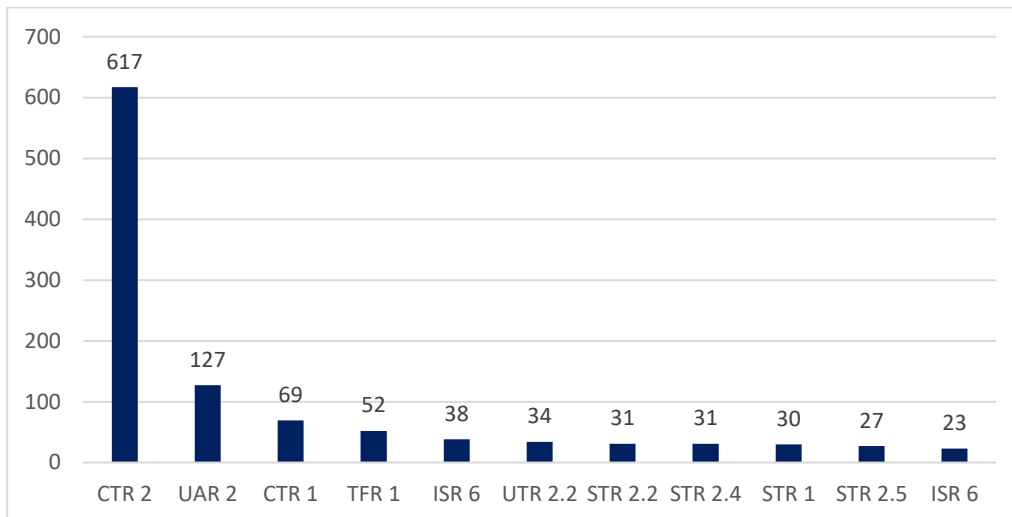
Võrreldes kolme varasema aastaga, vähenes nii **CTR**- kui ka **TFR**-tüüpi teadete esitamine (joonis 2). Ehkki aasta varasemaga võrreldes esitati ligi poole võrra vähem terrorismi rahastamise kahtlusega teateid (2023: 56 teadet vs. 2022: 124 teadet vs. 2021: 223 teadet), oli **TFR-tüüpi teadete kvaliteet varasemast oluliselt kõrgem**. Samuti on positiivne, et terrorismi rahastamise kahtlusest teatajate ring finantseerimisasutuste seas on laienenud.

Joonis 2. Finantseerimisasutuste saadetud teadete liikide lõikes aastatel 2019–2023

Finantseerimisasutuste **ISR**-tüüpi teadete arv langes aastaga 38-lt 31-le. Teatajate tervikpildis sai RAB 2023. aastal märksa vähem ISR-teateid kui Vene-Ukraina sõja esimesel aastal, mis on põhjendatud sellega, et 2023. aastal võeti vastu vaid kolm sanktsioonipaketti ning uusi subjekte lisati nimekirjadesse vähem kui aasta varem. Finantseerimisasutused esitasid ISR-teateid peamiselt seonduvalt **valuutavahetusega**.

Finantseerimisasutused esitasid **üle 70% teadetest erinevate sularahaindikaatoritega** (kokku 861 teadet), kusjuures **kahtluspõhiselt teatati 20% sularahatehingutest** (176 teadet). Kahtluspõhiste sularahaindikaatoritena olid kasutusel eeskätt **UAR 2** („ebaharilikud sularahatehingud, mis ei ole seotud isiku tavapärase majandustegevusega“) ja **UTR 2.1** („ebaharilik tehing sularahaga“) (joonis 3). Sagedamini saatsid finantseerimisasutused veel teateid indikaatoritega **TFR 1** („seos riskiriigiga“), mille levinuim lisaindikaator oli **TFR 1.5** („ebaharilik tehing füüsilise/juriidilise isikuga või muu ühendusega riskiriigis“). Ligi kolmveerand finantseerimisasutuste sanktsiooniteadetest puudutasid rahvusvahelisest sanktsioonist kõrvalehoidmist (**ISR 6**).

Joonis 3. 2023. a saadetud teadete puhul enim kasutatud indikaatorid

- CTR 2. Sularahatehing üle 32 000 euro väärtuses mitme omavahel seotud maksena kuni üheaastase perioodi jooksul
- UAR 2. Ebaharilikud sularahatehingud, mis ei ole seotud isiku tavapärase majandustegevusega
- CTR 1. Sularahatehing üle 32 000 euro väärtuses ühe maksena
- TFR 1. Seos riskiriigiga
- UTR 2.1. Ebaharilik tehing sularahaga
- STR 1.2. Kahtlus isiku poolt esitatud andmete tõele vastavuses
- STR 2.7. Kahtlus, et tehingu objektiks olev vara on pettuse objekt
- STR 1. Kliendisuhete loomisel/ kliendilepingu sõlmimisel
- STR 2.5. Isik ei esita tehingu kohta hoolsusmeetmete täitmiseks vajalikus ulatuses selgitusi või dokumente
- STR 2.4. Rahapesukahtlus kontrol tehtava tehingu korral
- ISR 6. Rahvusvahelisest sanktsioonist kõrvalehoidmine

3% teadetest (**31** teadet) saadeti märkega „kiire“, neist suurem osa olid **piiriüleste investeerimisteenuste** osutamise seotud teated, kus kahtlase tegevusega isikud olid välismaalased. Käsutuspiiranguid RAB 2023. aastal finantseerimisasutuste teadete alusel ei seadnud.

7% finantseerimisasutuste teadetest (**86** teadet) kasutas RAB edasi **operatiivanalüüsis**. RAB jagas uurimisasutustele kokku 82 teates sisaldunud infot, suur osa nendest olid TFR-tüüpi teated. Süvaanalüüsi suunas RAB 9 teadet (5 TFR, 3 CTR ja 1 UTR), need jõudsid kuude erinevasse analüüsitoimikusse. Mitme teate sisu jagas RAB välisriikide rahapesu andmebüroodega.

Finantseerimisasutuste teated on mitmel moel RABi jaoks väärtuslikud infoallikad: lisaks operatiivtasandi analüüsile kasutab RAB neid aktiivselt ka strateegilise ja taktikalise analüüsi tarbeks (trendid, tüpoloogiad, temaatilised ja sektoripõhised riskianalüüsid).

Teadete kvaliteet ja soovitusid tulevikuks

Varasemate aastatega võrreldes on laienenud regulaarselt teatavate finantseerimisasutuste ring ning teadete vormiline kvaliteet on üldiselt paranenud. Teatajate löikes on teadete kvaliteedis veel väga suured erinevused ning suur osa sektori turuosalistest ei saada üldse teateid. Samuti on finantseerimisasutuste teatamine väga tugevalt sularahateenuste suunas kaldu.

Tasapisi on vähemaks jäänud teateid, kus teatega seotud isikud on sisestamata, dokumendid sidumata või vajalikud kontode väljavõtted lisamata jäetud. Kõige sagedamini juhtisid RABi analüütikud 2023. aastal teatajate tähelepanu **teatele lisatud dokumentide metaandmete**

puudulikule täitmisele. Dokumentid tuleb teatele lisada liikide kaupa, täites ära kõik vajalikud metaandmeväljad. Iga dokument peab olema seotud vähemalt ühe osapoolega.

Jätkuvalt saab RAB üksjagu teateid, kus toimunud tehinguid on mainitud küll tehingu kirjelduses, kuid tehingute andmeplokis on need sisestamata jäetud. Kui krediidiasutuste 2023. aasta teadetest 95%-l ja teiste kohustatud sektorite teadetest keskmiselt 67%-l olid **tehingute metaandmeväljad** täidetud, siis finantseerimisasutuste teadete puhul on see näitaja **87%**.

Tehinguandmed näitavad, et **34%-s finantseerimisasutuste teadetes on käsitletud piiriüleseid tehinguid.** Krediidiasutustega võrreldes, kust saabuvad teated on 70%-l juhtudest seotud piiriüleste tehingutega, on finantseerimisasutuste tehingute üldpilt märksa Eesti-kesksem. Olukorras, kus paljud finantsteenused on digitaliseerunud ja üha rahvusvahelisema klientuuriga, **ei pruugi RABile esitatav tehingute andmestik teenuste tegelikke riske adekvaatselt peegeldada.**

CTR-teadete kehv vormiline ja sisuline kvaliteet on RABi jaoks jätkuvalt tõsine probleem, eriti arvestades lävendipõhiste teadete väga suurt osakaalu finantseerimisasutuste teadete seas.

Maksevahendus- ja rahasiirdeteadete puhul on väga tavaline, et tehingute sisukirjeldus on puudulik, näiteks on seal korratud indikaatori kirjeldust. On ka tavaline, et teataja ei lisa CTR-teatele vara päritolu tõendavaid dokumente ning vara päritolu ei tule ka teate kirjeldusest välja. Sageli on RABi analüütikud pidanud hoolsusmeetmete kohaldamise käigus kogutud dokumentid juurde küsima. **Valuutavahetusteenuse** teadete tüüpprobleemideks on topelt sisestatud tehingud (mõlemas valuutas) ning tehingu suund on tehinguandmetes vastupidine sellele, mida esitatakse teate sisukirjelduses.

2023. aasta sügisel saatis RAB mitmele olulisele finantseerimisasutusest teatajale märgukirja, milles juhtis tähelepanu CTR-teadete süstemaatilistele puudustele ja kordas üle **peamised suunised CTR-teadete metaandmeväljade korrektseks täitmiseks:**

- 1) Teate **osapooltena** tuleb märkida kõik tehingutega seotud ja tehingus osalevad isikud ning isikud, kelle kohta lisatakse teatele dokumente. Juriidilise isikuga seotud füüsilised isikute andmed tuleb seostada juriidiliste isikutega vastavalt rollile (juhatuse liige, tegelik kasusaaja jne). Kui tehingu üheks osapooleks on teataja ise, siis peab olema infoplokis „Osapooled“ sisestatud ka teataja. Kliendiks oleva juriidilise isiku esindaja märgitakse infoplokis „Osapooled“, mitte tehinguandmete plokis.
- 2) Teadetega seotud **tehingute andmed** (infoplokk „Tehingud“): sularahatehingu osapoolteks peavad olema märgitud tehingu tegelikud (juriidilised) osapooled. Kui tehing on teostatud juriidilise isiku nimel, siis tehingu osapoolteks peavad olema märgitud teenusepakkuja ja tehingu teise osapoolena juriidiline isik. Piiriüleste tehingute korral peab alati olema märgitud raha lähte- ja sihtriik.
- 3) **Valuutavahetustehingute** puhul on vaja infoplokki „Tehingud“ sisestada tehingu summa selles valuutas, milles on toimunud sularahatehing⁸, ning kajastada korrektsest selle tehingu suund. Juhul kui klient on palunud kanda valuutavahetusest saadud summa enda märgitud kontole, peab teataja sisestama ka vastava tehingu andmed valuutas, milles raha kontole kanti.

Finantseerimisasutuste STR-tüüpi teadete kasv on tervitatav. Seejuures juhtis RAB korduvalt oma vahetus tagasisides STR-teadete koostajate tähelepanu sellele, et vastavalt RahaPTS § 42 lõikele 1 on kohustatud isikul keelatud luua ärisuhet või võimaldada tehingu tegemist, kui

⁸ Kui klient tõi valuutavahetuspunkti välisvaluuta sularahas ning vahetas selle eurodeks, mille sai samuti sularahas, peab olema sisestatud ainult välisvaluutas teostatud tehing, eurodes tehingut ei sisestata. Kui klient tõi valuutavahetuspunkti sularaha eurodes ning vahetas selle välisvaluutaks, mille sai samuti sularahas, peab olema sisestatud ainult välisvaluutas teostatud tehing.

hoolsusmeetmeid ei suudeta täita või on kahtlus, et tegemist on rahapesu või terrorismi rahastamisega.

ISR-tüüpi teadete sagedaseks probleemiks on see, et kogu info koondatakse tehingu kirjelduse alla ega tooda vastavates teate lahtrites eraldi välja summasid, tehingu kuupäevaid ega tehingu osapooli. Finantseerimisasutustelt, kes pakuvad piiriüleseid makseteenuseid, oleks RAB oodanud ka RABi [tüpoloogiateatest nr 7TT202309](#) lähtuvaid teateid.

Finantseerimisasutuste esitatud TFR-teadete kvaliteet on tõusnud, aga siiski on siin veel arenguruumi. Kohati saabus sektorist veel teateid, mille aluseks oli üksnes riskiriigi seos. Näiteks esitati teateid indikaatoriga TFR 1.33 („muu“), sinna alla märgiti aga kirjeldus, mis ohumärkidele ei vasta. RAB soovib lähtuda teadete esitamisel kahtlaste tehingute tunnuste juhendis välja toodud terrorismi rahastamise ohumärkidest ehk indikaatoritest. TFR-teadete tehingukirjelduse lahter oli sageli nipsisõnaline. RAB soovib kasutada tehingu kirjeldamisel struktureeritud raamistikku (mis, kes, millal, kus, miks, kuidas).